

رابطه هوش هیجانی و شناختی معلمان با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان

منیژه صفایی انور

آموزش و پرورش استثنایی شهرستان بهارستان

زینب گراوند

آموزش و پرورش استثنایی شهرستان بهارستان

معصومه اصلانی

آموزش و پرورش استثنایی شهرستان بهارستان

سحر صفایی دریان

آموزش و پرورش استثنایی شهرستان بهارستان

فاطمه فرجی

آموزش و پرورش استثنایی شهرستان بهارستان

چکیده:

هوش هیجانی یا (EQ (Emotional Intelligence به مجموعه‌ای از مهارت‌ها و توانایی‌ها اطلاق می‌شود که به فهم و مدیریت هوشمندانه احساسات خود و دیگران می‌پردازد. این نوع هوش با هوش عقلی یا IQ تفاوت دارد و به توانایی‌هایی مانند تشخیص و درک احساسات خود و دیگران، مدیریت احساسات، ارتباطات مؤثر و تعاملات موفق، قدرت تسلط بر خود و تفکر انعطاف‌پذیر اشاره دارد. هوش هیجانی در کسب و کار، روابط شخصی و پیشرفت شخصی و حرفه‌ای بسیار مهم است و می‌تواند به بهبود کیفیت زندگی کمک کند. تحقیقات نشان داده است که رابطه مثبتی بین هوش هیجانی و شناختی معلمان و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان وجود دارد. معلمانی که دارای هوش هیجانی قوی هستند، بهترین راه حل‌ها را برای مواجهه با چالش‌ها و مشکلات در کلاس درس پیدا می‌کنند و می‌توانند به صورت مؤثری با احساسات دانش آموزان تعامل کنند. معلمان با هوش هیجانی بالا توانایی تشخیص و درک احساسات دانش آموزان را دارند و می‌توانند به طور مؤثری با آنها ارتباط برقرار کنند. آنها می‌توانند درک عمیقی از نیازها و مشکلات دانش آموزان داشته باشند و به طور مناسب با آنها همدلی نشان دهند. این توانایی‌ها می‌توانند به ایجاد یک محیط یادگیری پشتیبانی کننده و مثبت برای دانش آموزان کمک کنند و در نتیجه پیشرفت تحصیلی آنها را تسریع کنند. به طور کلی، معلمان با هوش هیجانی بالا می‌توانند بهترین شرایط را برای یادگیری و توسعه دانش آموزان ایجاد کنند و این می‌تواند به بهبود پیشرفت تحصیلی آنها کمک کند.

کلیدواژه‌ها: هوش هیجانی ، رابطه هوش هیجانی ، پیشرفت و یادگیری

مقدمه

در آموزش و پرورش نقش نیروی انسانی بسیار مهم است و معلم از مهمترین عوامل در رشد و توسعه کیفی تعلیم و تربیت به شمار می آید. معلمان هسته مرکزی دستگاه تعلیم و تربیت و مجریان حقیقی این امر حیاتی هستند و تأثیر آنها بر جامعه به اندازه ای زیاد است که می توان گفت سعادت مملکت در دست کسانی است که به تعلیم و تربیت فرزندان کشور اشتغال دارند. رادی هستند که به واسطه شغل خود از مواجهه بیشتری با سایر افراد بویژه کودکان و نوجوانان در حال د بر خوردارند (اسپکتور، ۲۰۰۰). می توان گفت تربیت انسان نتیجه یک جریان متقابل و دو جانبه است. معلم رهبری است که با سعی خود محیطی به وجود می آورد که در آن دانش آموز موقعیتی برای یادگیری مطالب نو و تصحیح و تکمیل آموخته های ناقص و نادرست خود پیدا میکند (گلمن، ۱۹۹۸). امروزه کیفیت آموزش و برنامه های آموزشی دارای ارزش و اهمیت بالایی است پیش تحصیلی به عنوان یکی از شاخص های کیفیت، تحت تأثیر ویژگی های فردی یادگیرنده مربوط به نظام آموزشی مانند محیط محتوای آموزشی روش تدریس و مانند؟ در میان عوامل مؤثر، ویژگی های فردی و آموزش دهنده و آموزش پذیر نیز از اهمیت که ویژه ای برخوردار است هوش دانش آموز و معلم است و ایزمن (۲۰۰۵) معتقد (مهم ترین این ویژگی ها در بردارنده تفکر است. و یادگیری هوش عبارت است از توانایی و قدرت استدلال برنامه ریزی ترمن هوش را ظرفیت فرد در تفکر انتزاعی میداند و پیرامون تعریف خود می نویسد فرد به همان نسبتی که قادر به تفکر انتزاعی است هوشمند نیز است. هوش داران ای انواع مختلفی است. که از آن جمله میتوان به هوش هیجانی و شناختی اشاره نمود هوش هیجانی سازه ای است. که اولین بار توسط مه یو و سالووی وارد ادبیات روان شناسی شد آنها هوش هیجانی را به عنوان توانایی دریافت دقیق ارزیابی و بیان هیجانات توانایی دستیابی به احساساتی که فکر را تسهیل میکند و شناسایی هیجان و تنظیم آن به منظور رشد عقلانی تعریف کردند (شامرادلو، ۱۳۸۳؛ مه یو و سالووی (۱۹۹۷) هوش شناختی میکوشد بی آنکه به سایر جنبه های شخصیت و رفتار توجه کافی داشته باشد، استعداد افراد را برای درک یادگیری یادآوری، تفکر منطقی، حل و امثال آن تحت تأثیر قرار دهد. نظریه پردازان هوش هیجانی معتقدند که هوش شناختی به ما می گوید که چه کاری میتوانیم انجام دهیم؟ هوش شناختی شامل توانایی ما برای یادگیری، تفکر منطقی و تفکر انتزاعی است. در حالی که هوش هیجانی به ما می گوید که موفقیت در زندگی استفاده کنیم. هوش هیجانی شامل چگونه از هوش شناختی در توانایی ما در جهت خودآگاهی هیجانی و اجتماعی است و مهارتهای لازم در این حوزه ها را اندازه می گیرد (دیوزوف، ۲۰۰۲) چنین شامل مهارتهای لازم در شناخت احساسات خود و دیگران و مهارتهای کافی با دیگران و حس مسئولیت پذیری در مقابل وظایف است جهرمی (۱۳۸۶) و ایزمن (۲۰۰۵) معتقد است هوش هیجانی شامل پتانسیل فرد در ایجاد برای ایجاد نتایج مثبت در ارتباط با خود و د آموختنی بوده و موجب بوجود آمدن لذت عشق و هر بیان می کند. این مهارت ها می شود. الگوهای موجود در زمینه هوش هیجانی عمدتاً به الگو مه یو کاروسو و این الگوها اگر چه سالووی، (۱۹۹۹) و الگوی ترکیبی باران و پارکر (۲۰۰۰) تقسیم به لحاظ نظری چارچوبهای متنوعی دارند اما در تضاد با یکدیگر نیستند و تنها، چشم اندازهای نسبتاً متفاوتی دارند. در الگوی توانایی تأکید بر پردازش شناختی است ولی در الگوی ترکیبی تأکید بر تواناییهای هیجانی است (جوکار، ۱۳۸۶)

باران هوش هیجانی را عامل مهمی در شکوفایی تواناییهای افراد برای کسب موفقیت در زندگی تلقی میکند و آن را با سلامت روانی مرتبط میداند الیاس (۲۰۰۱). باران و پاکر در سال ۱۹۸۰ هوش هیجانی را مطرح کردند و به تدوین پرسشنامه هوش هیجانی پرداختند که بر اساس گزارش کمی آزمودنی پاسخ داده میشود و دارای ۵ عامل مرکب بود که هر کدام شامل ۳ مقیاس بود. عامل های این پرسشنامه

عبارت بودند از - هوش درون فردی ۲ هوش بین فردی ۳ قابلیت انطباق ۴- کنترل استرس ۵- خلق عمومی باران و پارکر (۲۰۰۰) گلن (۱۹۹۸) بر این باور بود که اگر چه آموختن مهارتهای عاطفی از محیط خانواده شروع می شود. هنگامی که کودکان پای به مدرسه می گذارند معلم نیز نقش مهمی می تواند در پیشرفت همه جانبه آنها داشته باشد. میتوان گفت ماهیت آموختن در محیط های آموزشی اجتماعی است و موفق ترین آموزگاران کسانی هستند که موفق ترین شاگردان را تربیت کنند و در پیشرفت آنها سهم بسزایی داشته باشند. بنا به اعتقاد جهرمی (۱۳۸۶) مزایای هوش هیجانی در آموزش به خوبی مشخص گردیده است و به باری از معلمان به کاربرد نظریه های هوش هیجانی در آموزش افراد توجه کرده اند. ن های فردی آموزش دهنده و آموزش پذیر و و شناختی نحوه بیان مطالب از سوی مربی و چگونگی فرایند یادگیری و یاددهی از عوامل موفقیت در آموزش محسوب میشوند بنابراین تحقیقات متعددی . گوناگونی مثل پیشرفت تحصیلی دانش آموزان با متغیرهای انجام شده است اما مطالعه ای که دانش آموز مورد بررسی قرار هوش هیجانی و شناختی رضایت شغلی و غیره تحصیلی Archi رابطه هوش هیجانی و شناختی دهد در کشور صورت نگرفته بود. بنابراین پژوهش بین هوش هیجانی و شناختی پاسخگویی به این سؤال اساسی است که آیا بین هوش هیجانی و شناختی معلمان با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان رابطه وجود دارد؟

روش

شرکت کنندگان و طرح پژوهش جامعه آماری شامل کلیه معلمان زن و مرد) پایه پنجم ابتدایی و کلیه دانش آموزان پایه پنجم ابتدایی شهرستان علی آباد کتول در سال تحصیلی ۱۳۸۷/۸۸ بود. نمونه مورد نظر به صورت تصادفی ساده از جامعه آماری اول، ۷۵ معلم (۴۳) مرد و ۵۰۰ (۱۱۰۰ زن) و از جامعه آماری دوم دانش آموزان معلمین منتخب شامل نفر (دختر و انتخاب شدند. روش پژوهش حاضر همبستگی و طرح پژوهش از نوع مطالعات پیش بین است.

ابزار

هوش هیجانی باران ۱- پرسشنامه مقیاس و کسلر (کلامی و غیر کلامی) کلامی) ۳- آزمون پیشرفت تحصیلی آزمون هوش هیجانی باران این آزمون در سال ۱۹۸۰ ساخته شد. مؤلف، مفهوم تعریف و اندازه ای اندازه ای از هوش غیر شناختی را ارائه نمود. آزمون هوش هیجانی بار سؤال و ۱۵ مقیاس است که اجرا شده است. آمریکای شمالی هنجاریابی گردیده است. نتایج توسط باران در شش کشور آرژانتین آلمان آفریقای و به طور نظامدار در یج هنجاریابی در ایران نشان مرحله تحلیل به داده است که آزمون از اعتبار و روایی خوبی برخوردار سموعی از پرسشنامه ۱۱۷ سؤالی بار ان تعداد سؤال ها پس از سه سؤال تقلیل یافت. پاسخهای آزمون بر روی یک مقیاس ۵ درجه ای در . طیف لیکرت (کاملاً) و افاقم موافقم تا حدودی مخالفم و کاملاً مخالفم تنظیم شده است. مقیاسها عبارت بودند از ۱- خودآگاهی هیجانی ۲- خود ابرازی - عزت نفس - خودشکوفایی ۵- استقلال ۶- همدلی ۷- مسئولیت پذیری اجتماعی - روابط بین فردی - واقع گرایی ۱۰ انعطاف پذیری ۱۱- حل مسله ۱۲ تحمل فشار روانی ۱۳- کنترل تکانش ۱۴ خوش بینی ۱۵ شادمانی بار آن و پارکر (۲۰۰۰) پایایی آزمون در پژوهش حاضر با روش آلفا کرونباخ ۰٫۹۱ برآورد گردید. نحوه نمره گذاری به این صورت بود که گزینه ها بر روی یک طیف ۵ درجه ای لیکرت تنظیم شدند در برخی سؤال ها نمره گذاری از ۵ به ۱ کاملاً موافقم ۵ و کاملاً مخالفم (۱) و در دیگر سؤال ها که محتوای منفی یا معکوس داشتند از ۱ به ۵ کاملاً موافقم ۱ و کاملاً مخالفم (۵) انجام شد. نمره برابر با مجموع نمرات هر یک از سؤالات آن مقیاس و نمره کل آزمون برابر با مجموع نمرات ۱۵ مقیاس است. کسب امتیاز بیشتر در این آزمون نشانگر موفقیت برتر فرد در کل مقیاس مورد نظر می، (۱۳۸۰). مقیاس و کسلر مقیاس تجدید نظر شده هوش و کمتر بزرگسالان (WAIS-R). سه نمره مختلف هوش شبر (IQ) به هوش شبر عملی هوش شبر کلامی و هوش شبر عملی دست می دهد. هوش شبر کلی هوش شبر کلام از متوسط نمره های و ۱۱ خرده آزمون به دست می آیند به این صورت که . درک و فهم را می سنجند می کنند. اگر چه . مقیاس کلامی عامل ایی های دیداری و فضایی را اندازه گیری و ۵ مقیاس مقیاس هوشی و کسلر دارای پاره ای دیت ها است اما به عنوان یکی از Archive of متداول ترین آزمون ها در موقعیت های مختلف الگویی است که سایر ابزارهای سنجش نیز . سعی بر آن دارند که از می رود گران و مارت، ۱۹۹۰، ترجمه شریفی و نیک خو، (۱۳۷۵) و کسفر (۱۹۸۱) اعتبار دو نیمه آزمون برای هوش شبر مقیاس کلی، ۹۷ برای هوش شبر

و به صورت کنند (گری کرد که کلامی ۰،۹۶ و برای هو شبهر مقیاس عملی ۰،۹۳ است پراکندگی ضرایب اعتبار خرده آزمونهای بیشتر بود با میانه ای برابر (0,83) به گونه ای که بالاترین اعتبار دو نیمه آزمون در مورد گنجینه لغات (۰،۹۶) و پایین ترین آن برای الحاق قطعه ها (۰،۵۲) گزارش شد (گری آزمون پیشرفت تحصیلی به منظور مشخص شدن پیشرفت تحصیلی نمرات کتبی دانش آموزان پایه پنجم که به صورت نهایی و هماهنگ در سطح شهرستان برگزار میشد و کمتر نظر معلم اعمال می شد جمع آوری کتبی هر دانش آموز به عنوان معیار پیشرفت تحصیلی در نظر گرفته شیوه اجرا پژوهشگران با هماهنگی مسولین اداره آموزش و پرورش و کارشناسان مسئول به این نتیجه رسیدند که برای سهولت و سرعت کار پژوهش اجرای پرسشنامه ها در این صورت که پژوهشگران ابتدا در حله انجام شود. به دو مر خدمت معلمان کلاس پنجم حاضر شدند و مقدمه ای از اهداف پژوهش به صورت آنها شرح دادند. همچنین چگونگی نحوه پاسخ دهی به سؤالات را به طور مختصر بیان و کسلر یکی از اتاقهای دفتر آموزش ابتدایی اداره آموزش گرفت و سعی شد اتاق آزمون محیطی راحت و دور از استرس باشد منظور اجرای مقیاس هوش اختیار پژوهشگران قرار تا به اعتبار و روایی آزمون موزان نمرات کتبی تحصیلی در این پژوهش شرکت کرده بودند مورد بررسی خدشه ای وارد نشود. نهایتاً به منظور مشخص شدن پیشرفت : تمام دانش آموزانی که معلمان آنها گرفت.

نتایج

در تجزیه و تحلیل اطلاعات ابتدا از شاخصهای آمار توصیفی اعم از میانگین و انحراف استاندارد استفاده شد. سپس تحلیل داده ها به منظور پاسخگویی به سؤالهای تحقیق در نظر گرفته شد. در ابتدا جهت نرمال بودن توزیع متغیرهای ملاک و پیش بین مورد بررسی قرار نشان داد نمرات هو شبهر توزیع نرمال ندارند بنابراین از لگاریتم داده ها گی در جهت اما نمرات هوش هیجانی و پیشرفت تحصیلی از توزیع نرمال فاصله زیادی نداشتند. رها نیز از لگاریتم اعداد به جای خود آنها استفاده شد، نرمال بودن خطاها نیز بررسی شد و صحت آن مورد تأیید قرار گرفت.

در بررسی سؤال اول پژوهشی تحت عنوان اینکه آیا .۱ بین هوش هیجانی معلم و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان رابطه وجود دارد؟ نتایج نشان داد ضریب همبستگی برابر ۰،۶۱۰ است. که در سطح ۰،۰۰۱ معنادار است می شود. بنابراین می توان گفت: سطح معناداری از ۰،۰۱ کمتر است این سؤال تأیید معلم و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان Of رابطه ی معناداری وجود دارد. بحث و نتیجه گیری افراد با محیط و از عوامل مهم هوش به عنوان یکی از وجود من به شمار می رود. برخی هوش را به عنوان ماهیتی واحد و برخی آن را واجد مؤلفه ها و مقوله های بی شماری می دانند مه بر و سالوی ۱۹۹۷ همکاران (۱۹۹۹) نتایج حاصل پرسش اول دانش آموزان رابطه وجود دارد؟ نشان داد آیا بین هوش هیجانی معلم و پیشرفت دو متغیر هوش هیجانی و پیشرفت تح رابطه معنادار وجود دارد. این یافته با دیوزف (۲۰۰۲) و نتایج برخی پژوهشها در این زمینه همخوانی دارد. شامرادلو (۱۳۸۱) نشان دادند که هوش هیجانی مشخص کننده وفقیقت تحصیلی هستند و بیان کردند افرادی که دارای عملکرد تحصیلی موفق تری بودند. به گروه دیگر از هوش هیجانی بالاتری برخوردار بودند اما تحقیقی یافت نشد که هوش هیجانی در پژوهش حاضر نیز مشاهده شد هوش هیجانی بالا در معلمان با پیشرفت تحصیلی بالا در دانش آموز رابطه دارد. در تبیین نتیجه پژوهش حاضر می توان به تأثیرات هوش هیجانی افراد در محیط کار اشاره کرد به این صورت تفاوت های فردی که بین این تحصیلی و پیشرفت تحصیلی دانش آموز بسنجد ولی که اهمیت یافتن هوش هیجانی در مهارتهای کسب و کار باعث تغییراتی در محیط کار مثل اعطاء حق انتقاد سازنده ایجاد فضایی که در بالاخره ایجاد شبکه ارتباط مفید دانست که اینها همه به پیشرفت خود و اطرافیان کمک خواهد کرد. اما و اتوزسکی و آلساما (۲۰۰۴) و باقرزاده (۱۳۸۴) عکس مطالب فوق را نشان دادند. آنان دریافتند هوش هیجانی نقش معناداری در موفقیت تحصیلی دانش آموزان ندارد. در پرسش دوم پژوهش مبنی بر اینکه آیا بین هوش شناختی معلم و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان رابطه وجود دارد؟ نتیجه پژوهش نشان داد بین هوش شناختی معلم و پیشرفت دانش آموزان رابطه معناداری وجود ندارد. این نتیجه با یافته شامرادلو (۱۳۸۳) همسو است. به این صورت که او نیز در تحقیق خود به این نتیجه رسید که بین هوش هیجانی و شناختی در بینی پیشرفت تحصیلی دانش آموزان تفاوتی وجود ندارد. وی بیان کرد که هوش هیجانی نسبت به هوش شناختی در پیش بینی پیشرفت تحصیلی از توان بیشتری برخوردار است. در بررسی پرسش سوم پژوهش که آیا

بین هوش هیجانی و هوش شناختی معلمان با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان رابطه وجود دو متغیر پیش بین هوش هیجانی و هوش ش بینی سهم معناداری داشت و در معادله شناختی فقط یک متغیر هوش هیجانی باقی ماند هوش شناختی سهم معناداری در معادله رگرسیون نداشت و وارد معادله نشد. نتایج ما همسو است. با این جهرمی رفت شناختی با پیشرفت و شناختی در این سؤال با نتایج شامرادلو، ۱۳۸۳ تفاوت که جهرمی در پژوهش خود با هدف بررسی نقش هوش تحصیلی دانش آموزان تیزهوش و عادی نتیجه گرفت که بین هر دو با پیشرفت تحصیلی : دانش آموزان رابطه وجود دارد و دوم اینکه هر دو فقط بر روی گروه دانش آموزان اجرا شده است. بنابراین تبیین احتمالی علت متفاوت بودن برخی نتایج پژوهش حاضر با پژوهشهای پیشین این است که گروه نمونه ما بررسی هوش هیجانی و شناختی معلمان با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان است. در حالی که در پژوهشهای غیر همسو نمونه مورد بررسی دانش آموزان هستند میتوان گفت با توجه به یافته های این پژوهش لزوم داشتن هوش هیجانی در معلمان میتواند تأثیر زیادی در دانش آموزان از قبیل پیشرفت تحصیلی آنها داشته باشد و همچنین با توجه به این که معلم ها می توانند الگوی سایر افراد جامعه (خصوصاً دانش آموزانشان باشند و نیز با توجه به اهمیت هوش هیجانی در موفقیت های زندگی انجام این پژوهش در این افراد ضروری به نظر می رسد تا در صورت لزوم به آموزش این هوش در جهت ارتقاء میزان آن در این افشار جامعه پرداخته شود. از جمله محدودیت های پژوهش این است که روش پژوهش همبستگی است و امکان تعیین روابط علت علاوه بر آن جامعه آماری مورد مطالعه پایه پنجم مقطع ابتدایی است. پیشنهاد و ولی می شود پژوهشهای دیگر در مقاطع تحصیلی و معلمان دیگر رشته ها انجام شود. همچنین که روشهای آزمایشی مورد استفاده قرار گیرد. از آنجا پیشنهاد میشود اندرکاران آموزش مبتنی بر هوش شناختی بکاهند و که رابطه بین هوش دانش آموزان در این پژوهش تأیید نشده است به دست شود از تأکید زیاد بر هوش شناختی و آزمونهایی بیشتر بر هوش هیجانی تأکید ورزند.

منابع فارسی

سموعی را (۱۳۷۹) آزمون هوش هیجانی بار آن تهران موسسه تحقیقات شامرادلو، م. (۱۳۸۳) مقایسه نقش هوش هیجانی و هوش شناختی در و تحصیلی دانش آموزان پیش دانشگاهی شهر تهران پایان نامه کارشناسی ارشد.
 تربیتی و روان شناسی دانشگاه شهید بهشتی جوکار، ب (۱۳۸۶) نقش واسطه ای تاب آوری در رابطه بین هوش هیجانی و هوش عمومی با رضایت از زندگی دو فصلنامه روان شناسی معاصر دوره دوم، شماره ۲
 گری ک و مارت ج (۱۳۷۵) راهنمای سنجش روانی ترجمه حسن پاشا شریفی و محمدرضا نیک خود تهران رشد. جهرمی، ف. (۱۳۸۶) بررسی رابطه هوش هیجانی و شناختی با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان تیزهوش و عادی پایان نامه کارشناسی ارشد دانشکده علوم تربیتی و روان شناسی دانشگاه

منابع لاتین

social prob oblem solving program. The CEIC Review, 10, 16-19. Archive decision making
 Goleman, D (1998). Working wi with emotional intelligence. New York: Banton. Mayer, L D.
 Caruso, D. & Salovey, P(1999). Emotionalintelligence meets traditional
 Of Bar-on, R. (2000). Emotional and Social intelligence: Insights from the Emotional Quotient Inventory (EQ-I), In Bar-on, R & Parkir D, A. (Eds). The hand book of emotional intelligence. San Francisco, California: Jossey Bass. Bar-on, R. & Parker, J. D. A. (2000). The hand book of emotional intelligence: theory, development, assessment, and application at home, school and in the work place, san Francisco: Jossy-bass. Digiuseppe, B. R. T. (2002). Emotional intelligence and success in professional graduate programs in psychology. Spain
 Elias, M. J. (2001). How social and emotional learning in the is infused in to academics social Standards for an intelligence. 5 341-352 Mayer, 1. D. & Salovey, P. (1997) what is emotional intelligence? In P. Educational implications. 4, 13-30
 Spector, P. (2000) Indastrail an Organizational Psychology. Journal of social and

.1050-1030

www. Max.:Wiseman, M. (2005). Your intelligence: IQ, EQ or SQ? available at: <http>
-Woitaszewski, S. Aslsama (2004). Emotional Intelligence and Social Reticence of Post
Graduate Female Students, Journal of the Indian Academy of Applied Psychology 334